

موضوع: اخلاق جنسی حاکم بر جامعه دوره قاجار

مدرس: سرکار خانم دکتر زهره باقریان

نگاه اروپاییان به جامعه‌ی ما یک نگاه غیروومی و غیرهنجاری است که از درون یک فرهنگ دیگر، به انعکاس فرهنگ جنسی ایرانیان پرداخته‌اند.

بخش اول

کتاب‌های موجود در حوزه سکسوالیته در ایران عبارت‌اند از:

کتاب «**زنان سیبیلو و مردان بی‌ریش**» از افسانه نجم‌آبادی که با نگاه فوکویی و تبارشناسانه به طبقه‌بندی و بحث پیرامون اخلاق و گرایش‌های جنسی در ایران می‌پردازد.

کتاب «**سیاست جنسی در ایران معاصر**» از خانم ژانت آفاری درباره‌ی اخلاق جنسی ایرانیان که از عصر قاجار آغاز شده و سپس به دوره پهلوی، بعد از انقلاب اسلامی و دوران جنگ می‌پردازد. خانم آفاری نیز بر اساس رویکرد فوکویی و تبارشناسانه، ساختارها و گفتمان‌های تنظیم‌کننده سکسوالیته در ایران را بررسی می‌کند. آفاری نیز مانند نجم‌آبادی معتقد است که مدرنیته روابط جنسی در ایران را متحول کرده است.

کتاب «**گفتمان‌های سکسوالیته رقیب در ایران پس از انقلاب**» از حامد شهیدیان که در آن گفتمان‌های پزشکی، اسلامی و فمینیستی پس از انقلاب مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کتاب «**تاریخ اجتماعی روابط جنسی در ایران**» از ویلم فلور که با نگاهی توصیفی روابط جنسی از عصر باستان تا قاجار را مورد بررسی قرار می‌دهد. این کتاب‌ها با نگاه پست‌مدرن درباره‌ی امر جنسی در ایران بحث می‌کنند.

در تحلیل اخلاق جنسی حاکم بر جامعه ایران به چند نکته باید توجه کرد:

اول؛ عرصه‌ی کنش‌های جنسی همیشه عرصه‌ی نزاع بوده و درک این نزاع، درکی ذهنی و انضمامی یا برساخته است. کنش‌هایی که به واسطه امر جنسی شکل می‌گیرد، برساخته‌ی شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است اما این سخن بدین معنا نیست که امر جنسی را از حالت بیولوژیک خارج کنیم.

دوم؛ درک اجتماعی از کنش‌های جنسی ایرانیان را نمی‌توان به همه‌ی دوره‌ها و همه‌ی فرهنگ‌ها و همه‌ی جامعه‌ی ایران نسبت داد. شبکه‌ی ارتباط جنسی در هر دوره به شکلی خاص بوده و شرایط اجتماعی هر دوره منجر به ارتباطات جنسی‌ای می‌شود که مختص همان شرایط است.

▼ سوم؛ رفتارهای جنسی جهان شمول نبوده و نمی‌توان به سبک مدرنیته و مکتب پوزیتیویسم، یک عامل و نگاه کلی را در نظر گرفت. پس **گردارهای جنسی در همه فرهنگ‌ها از وحدت و یگانگی برخوردار نیست.**

مدرنیته و نوآوری نگاه
به انسان آینده

▼ چهارم؛ با توجه به نکته‌ی قبل یعنی یکسان نبودن کنش‌ها و هنجارهای جنسی، **نگاه اروپاییان به جامعه‌ی ما یک نگاه غیربومی و غیرهنجاری است** که از درون یک فرهنگ دیگر، به انعکاس فرهنگ جنسی ایرانیان پرداخته‌اند لذا این نگاه نمی‌تواند یک نگاه معرفت‌شناسانه باشد.

بخش دوم

▼ در عصر ساسانیان، نخستین انحراف جنسی در ایران یعنی هم‌جنس‌گرایی، شاهدبازی و امردگرایی در بین اشراف و طبقات بالا به تقلید از یونانیان باستان دیده می‌شود، اما بیشترین ثبت تاریخی از این انحراف جنسی و رواج آن، بعد از ورود ترکان به ایران خصوصا در دوره‌ی خوارزمشاهیان، سلجوقیان و مغولان است. **عبیدزاکانی ریشه‌های هم‌جنس‌گرایی را، نه ناشی از ترکان بلکه ناشی از تصوف می‌داند** و معتقد است که تصوف این گرایش را وارد جامعه کرده و این امر برای آن‌ها اسباب ترقی، نام و نان و همچنین عاملی برای قدرت به شمار می‌رفته است.

▼ با ورود مغولان هرزگی جامعه به اوج خودش می‌رسد. **برخی رواج انحرافات جنسی در این دوره را حاصل نابودی مراکز دینی و علمی توسط مغولان و انحطاط علوم عقلی و فلسفی می‌دانند.** در همین دوره است که بسیاری از مردم فرزندان خود را برای تحصیل و سواد نزد فرقه‌های صوفیه می‌سپارند و در واقع رواج صوفی‌گری یکی از دلایل رواج این انحراف جنسی در جامعه است.

▼ در عصر صفویه به دلیل شرایط اجتماعی و سیاسی خاص جامعه، انحرافات جنسی کمتر شده و به جز شاه اسماعیل این عمل در بین سایر شاهان کم‌رنگ بوده است. اما در این دوره رواج روسپی‌گری با ویژگی‌های خاص این دوره را شاهد هستیم اما معمولا روسپیان غیر ایرانی بوده‌اند. **در این دوره ایدئولوژی تشیع و دین باعث می‌شود انحرافات جنسی تا حدودی به حاشیه بروند** اما دین هنوز آنقدر قدرت ندارد که در امور جنسی دخالت و بر آن تسلط پیدا کند و متولیان شرع با اغماض با این مسئله برخورد می‌کردند.

▼ در عصر قاجار اما کنش‌های جنسی متفاوتی وجود دارد و از زمان ناصرالدین شاه به بعد کنش‌های انحرافی بسیار کم‌رنگ می‌شود که **خانم افسانه نجم‌آبادی علت آن را در مدرنیته می‌داند.**

بخش سوم

▼ برخلاف دیدگاه خانم نجم‌آبادی که گفتمان مدرنیته را باعث حذف انحرافات جنسی جامعه ایران می‌داند باید گفت که **این گفتمان دین است که باعث حذف انحرافات شده است.** چرا که در عصر قاجار و پس از مشروطه، گفتمان مسلط در ایران گفتمان شرع بوده و بسیاری از افراد تحت تاثیر شرع، زیست فرهنگی خود را شکل می‌دادند؛ به طوری که حتی محتوای فکری روشنفکران در قالب شرع قرار می‌گیرد و معنا پیدا می‌کرد. در این دوره هنوز مردم به طور کامل با مدرنیته آشنایی ندارند و **نفوذ روحانیت به حدی است که حتی حکومت مرکزی را به چالش می‌کشد.** پس در چنین جامعه‌ای نمی‌توان تنها عامل مدرنیته را در نظر گرفت.

▼ معمولا مطالعات مردم‌نگارانه در چهار بُعد خویشاوندی، بُعد سیاسی، بُعد دینی و اقتصادی انجام می‌شود. بررسی کنش‌های جنسی بدون بررسی این چهار بُعد ناقص است.

در بُعد دینی چهار خرده‌گفتمان تصوف و دراویش، علمای حدیثی و اخباری، علمای اجتهادی و اصولی و آواری نگاه علمای عارف مشرب وجود دارد. این چهار خرده‌گفتمان دینی به همراه دو خرده‌گفتمان مدرنیته در حذف انحرافات جنسی اشتراک منافع داشته و بر کنش‌های جنسی تأثیرگذار بوده‌اند.

▼ در گفتمان مدرنیته، خرده‌گفتمان‌های روشنفکری و پزشکی باعث تزریق «عقل‌گرایی» و «تجربه‌گرایی» در جامعه شده و انحرافات جنسی را تضعیف می‌کند. گفتمان دینی هم از دوره صفویه به بعد با تضعیف «اخباری‌گری» در مقابل «گفتمان اصولی» که نشان‌دهنده خروج دین از پوسته‌ی ظاهری و ورود به عقلانیت است و همچنین ترویج اخلاقیات، شرع و حجاب در حذف انحرافات جنسی تأثیرگذار بوده است. یکی دیگر از کارهایی که گفتمان دین در این دوره انجام می‌دهد نوشتن رساله‌های جدلی علیه صوفی‌گری و اخباری‌گری است.

▼ مدرنیته در اواخر قاجار، عشق آمریکایی را وارد جامعه ایران می‌کند و با تبلیغ یگانگی عشق، بر روی کسانی که دچار انحرافات جنسی بوده‌اند، تأثیر می‌گذارد. دیدگاه خانم نجم‌آبادی در ارتباط با تحول برخی مفاهیم مانند «عشق» با ورود مدرنیته قابل پذیرش است اما این مسئله بدین معنا نیست که جامعه‌ی ایرانی فارغ از عشق بوده بلکه باید گفت که این مفهوم با عشق شرقی در جامعه‌ی ایران متفاوت بوده است.